

Бу
нүөмүргэ

Тэрилтэ түбүгэ

«Уһун үйэлэнии тиһигэ»
бырагыраама үлэтин
саҕалаата/2

Саҥа кинигэ

Андрей Саввин үйэлээх үлэтэ
аан дойдуга билиннэ/5

Үлэ кинитэ

“Айар аналлаах, айыы
айылгылаах Аайабыт/6

Чурапчыга үөһү лазерынан эпэрээссийэлиир буоллулар

Доруобуйа харыстабыла. Чурапчытаабы киин
балыһаҥа саҥа сүүрээһиннэр киирдилэр/3

Тэттик

Улуус баһылыга байыаннай дьайыы кыттылааҥар даҕабырыанньа туттарда

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев «Байыаннай дьайыы бэтэрээнэ» даҕабырыанньаны Эдуард Захаровка үөрүүлээх быһыыга-майгыга туттарда.

Кини байыаннай дьайыы кыттылааҥар үтүө суобастаах сулууспатын уонна эр санаатын иһин махтанна.

Бу «Байыаннай дьайыы бэтэрээнэ» даҕабырыанньанан судаарыстыба көрөр социальнай өйөбүллэринэн туһаналлар. Ол курдук, юридическай көмө, маддиссиһэ тэрилтэлэригэр арыаллааһын көрүллүлэр. Маны сэргэ таҥаһынан-сабынан, бастакы туттуллар малынан хааччыйыыга, докумуоннары чөлүгэр түһэриигэ, үлэҕэ, үөрэххэ киирээргэ көмөлөр уо.д.а. туһаннаах өҥөлөр оҥоһуллаллар.

Санатан эттэххэ, манньык даҕабырыанньалар РФ Бэрэсидьиэнин быйаҕанан бу сыл кулун тутар 3 күнүттэн туттарылаллар.

Болтоҕоҕо спецназ байыаһын Айаал Литвинцевы кэриэстээтилэр

Спецназ снайпера, Хотугу Кавказка хас да контртеррористическай операция кыттылааҥа Айаал Литвинцев сырдык кэриэһигэр анаан Болтоҕо орто оскуолатыгар улуустаабы үөрэх салалтатын “Бодуру Уус сыдыаһанара” бырайыагынан чэрчитинэн, улуустаабы бойобуой дьайыы бэтэрээннэрин Сэбиэтин көбүлээһининэн “Саллаат паартага” арылынна.

Бэлиэ күн алын, орто сүһүөх кылаас үөрэнээччилэригэр үөрүүлээх линейка ыытылынна. Маны тэнэ Айаал олоһун дьэтигэр мэнэ таас ыйанна. Линейкаҕа Айаал Прокопьевич туһунан аймахтара, алтыспыт дьомо-сэргэтэ истинг, дьомуннаах ахтылары оҥордулар. Саллаакка анаммыт паартаҕа бастакынан, Айаал төрөппүт оҕолоро Проня уонна Амелия Литвинцевтар олоһор чизэскэ тигистилэр. Аҕаларын туһунан сырдык өйдөбүл буолар паарта тулааһа хаалбыт оҕолорго тирэх, өйөбүл буолуоҕа диэн эрэнэбит.

Чурапчыга харахтарынан мөлхөтүк көрөр дьомҕо голбол уонна дартс күрөҕэ саҕаланна

Күрэхтэһии аан дойдутаабы харахтарынан мөлхөтүк көрөр дьомҕо анаммыт “Үрүҥ торуоска” декада чэрчитинэн ыытыллар. Чурапчы сиригэр-уотугар бэллэһи сытар Таатта, Мэнэ Хангалас, Амма улуустарын хамаандаһа күрэхтэһэ кэллилэр.

Чурапчы улуунун адаптивнай успуорт көрүнүн бэрэссэдээтэлэ Иннокентий Матвеев: “Үрүҥ торуоска” декада чэрчитинэн, Чурапчы улуунун дьаһалтата, улуустаабы успуорт салалтата уонна адаптивнай успуорт федерацията сүбэлэһэн, илин энэргэ бастакынан “Илин энэр күбөгүн иһин” күрэхтэһии тэрийдибит. Кубокпыт көһө сылдьар буолуоҕа”, - диэн кэлсиир.

Күрэхтэһии үөрүүлээх аһыллыытыгар адаптивнай успуорт сайдыытыгар кылааттарын киллэрсэр биһир дойдутаахтарытыгар наҕараадалар туттарылыннылар.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Алтынньы
27 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Алтынньы
28 күнэ
СУБУОТА

Алтынньы
29 күнэ
БАСКЫҤАҤА

Алтынньы
30 күнэ
БЭНИДИЭННЬИК

Алтынньы
31 күнэ
ОПТУОРУННЬУК

Сэтинньи
1 күнэ
СЭРЭДЭ

Ахсынньы
2 күнэ
ЧЭППИЭР

-7° -14°

-6° -11°

-3° -11°

-7° -14°

-10° -17°

-13° -21°

-17° -24°

Саҥа аппараатынан үөһү эпэрээссийэлиир. // СЭМОН ЖЕНДРИНСКОЙ ТУУРНИИТЭ

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Саха сириттэн байыаннай дьайыы зонатыгар 80-тан тахса туонна гуманитарнай көмө ыытылынна

«Саха сирэ эйигин кытта!» уопастыбаннай хамсааһын көмө хомуйар пууна 80-тан тахса туонна гуманитарнай көмөнү анал байыаннай дьайыы буола турар сиригэр ыытта. Бу туһунан #МЫВМЕСТЕ захсыһа регионнаабы ыстаабын салайааччыта Айыллан Винокуров иһитиннэрдэ. Гуманитарнай көмөнү хомуйуу салҕанар.

«Бүтүн Арасыһытатаагы #МЫВМЕСТЕ захсыһа волонтердара байыаннай дьайыы кыттылаахтарын дьэ кэргэттэригэр көмөлөһөлөр. 122 «горячая линия» «б» кнопкатынан уопсайа 4 тыһыынчаттан тахса сайаапка кириэ. Волонтердар олох-дьаһахха праас көмөнү оҕороллор, ас-үөл, эмп-томп тизирдэллэр уонна кирибит сайаапканын оҕо көрөллөр-истэллэр», - диэн Айыллан Винокуров бэлиттэтэ.

Саха сирин доброволеттара «Саха сирэ эйигин кытта!» хамсааһын көмө хомуйар пуунугар күннэтэ өрөбүлэ суох үлэлиилэр. Маны сэргэ добровольческой иистэнэр сыах байыаннай сулууспалаахтарга таҥастары тигэр, волонтердар маскировка ситимин баайлалар.

«Бары баҕалаах дьону биһиги волонтерскай хамсааһыммытыгар кириэргэ ыгырабыт. Күн айы сарсыарда 10:00 чаастан киэһэ 19:00 чааска диэри үлэлиибит. Регионнаагы #МЫВМЕСТЕ ыстаап аадырыһа: Дьокуускай к., Орджоникидзе уул, 10», - диэн Айыллан Винокуров ыгырда.

Ил Дархан онкодиспансер тутуутун быйыл түмүктүүргэ соруудахтаата

Өрөспүүбүлүкэ экзистэнсэтин сайыннарыта суһал ыстаап учурааттаах мунньагар Дьокуускайга онкодиспансер тутуутун түмүктүүр боппуруостар көрүлүннүлэр. Сүбэ мунньагы СӨ Ил Дархан Айсен Николаев ыытта.

Өрөспүүбүлүкэтээги онкокиин ыйыллыбыт болдьоһор үлэбэ кириэригэр номнуо туруоруллубут оборудование төлөбүрүн бэрэздигэр уларыммылар кылларэр туһунан быһаарыы ылытынна. Бэдэрээтчит тангы уонна пусконаладочнай үлэлэри мытыада. Эбийиэк бу сыл бүтүүтэ үлэбэ кириэргэ быһааннаар.

Дьаһалга Ил Дархан тутуу бары үлэлэрин түмүктээн, оборудованиенан толору хааччылан, эбийиэк ыйыллыбыт болдьоһор үлэбэ кириэрин ситиһэр суолталаабын бэлиттэтэ.

Санатан эттэххэ, поликлиникалаах онкоклинической киинигэ биер сменага 210 киһи көрдөрүнүө. Маны тэнэ 180 куйкалаах стационар үлэлиэ. Ону таһынан 26 тыһ. кв. метрэ кэннэх туурт блоктан турар хаһаайыстыбаннай блок баар буолуо. Маниа хирургической профиль стационарнай салаата, химиотерапевтической уонна диагностической салаа, сардананан диагностык салаа кириэхтэрэ.

Улахан эбийиэк «Доруобуйа харыстабыла» национальной бырайыагынан уонна «СӨ доруобуйа харыстабылын сайыннарыы» регионнаагы судаарыстыбаннай бырагырааманан тутула турар.

Быйыл Нам сэлиэнньэтигэр кырдыаҥастарга аналлаах интернат-дьиэ үлэбэ киириэбэ

Нам улууһугар кырдыаҥастарга уонна инбэлинттэргэ аналлаах интернат-дьиэ тутуута быйыл сэттиннэ түмүктэнэр быһааннаар. 65 киһи олохторугар суоттанмыт саҥа социальной эбийиэк РФ Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин көбүлээһининэн «Демография» национальной бырайыак чэрчитинэн тутула турар.

Кырдыаҥастарга уонна инбэлинттэргэ кыһамны өрөспүүбүлүкэ социальной бэлитикэтин биер сүрүн хайысхата буолар. Саха сиригэр Арасыһытаагы Бырабытталыстыбатын көмөгүнэн кэллэһи сылларга социальной суолталаах эбийиэктэр тэтимнээхтик тутуллаллар. Ол курдук, Бүлүү улууһугар «Демография» национальной бырайыак чэрчитинэн Кэт Марсен аатынан социальной көрүү интернат - дьиэтэ аһыллыбыта. Маннык анал дьиэ Олукхүмэбэ тутуллубута. Социальной эбийиэктэр тутууларын СӨ Ил Дархан Айсен Николаев бэйэтин тус хонтуруолугар тутар.

«Аныгы кэм ирдэбиллэригэр эппиэттир саҥа интернат - дьиэлэри тутуу аҕа көлүөнэ куттала суох уонна тупсаҕайдык олохторун, үлэһиттэр үлэлиир толору усулуобуйалара тэриллэрин хааччылар», - диэн Айсен Николаев бэлиттэтэ.

СӨ Ил Дархан уонна Бырабытталыстыбатын пресс-сулууспата.

«Уһун үйэлэнии тиһигэ» бырагыраама үлэтин саҕалаата

Тэрилтэ түбүгэ. Саҥа бэдэрээлинэй бырагыраама Чурапчыга уонна Тааттага киирдэ

Наталья СИБИРЯКОВА

Киһи олоҕо биер кэм, былыта суох халлаан тэнэ, буолбат. Ардыгар түһүүлээх-тахсылаах, эрчимнээх эдэр саас кэмнэрин сааһыры солбуйар эбэтэр дьылба ыйааһынан ким эрэ доруобуйатынан хааччахтаах буолар. Ол үксүгэр киһиттэн бэйэтигэр тутулууга суох. Бу да иһин дьон олохтор сирин айы нэһилиэнньэ бары араҕатын хабар социальной харалта тэрилтэ үлэлиир. Бу эйгэ үлэһиттэрэ чуолаан социальной өттүнэн көмүскэлэ суох, кыһалҕалаах дьонго күүс-көмө буолаллар.

Социальной көмөлөһөөччүлөр.

Аҕыйах сылтан бэттэх Арасыһытаагы территориятын бары эргийиэннэригэр «Система долго-временного ухода» пилотнай бырайыак үлэтин саҕалаабыта. Оттон биһиги өрөспүүбүлүкэ-битигэр бу бэдэрээлинэй бырагыраама «Демография» диэн национальный бырайыак чэрчитинэн 2023 сылга биер бастагынан Чурапчы уонна Таатта оройуоннарыгар СӨ бырабытталыстыбатын дьаһалынан пилотнай бырайыак быһыытынан алтынньы ыйтан тэрилиннэ. Бу бырайыак сыл айы эбии эргийиэннэри хабаан кэнээн, сайдан иһэр. «Уһун үйэлэнии тиһигэ» диэн тутуй, сүрүн сыала туохха сытарый?

Биһиги улууспутугар бу бырагырааманы организатор-координатор быһыытынан социальной харалта исписэлиһэ **Марина Брызгаева** иилир-саҕалайыр, нэһилиэктэри кытары ыкса ситимнээхтик үлэлээр. Кини үлэтин-хамнаһын билиһиннэрдэ:

«Биһиги үлэбит сүрүн сорууга диэн көрүүтэ наадыгар дьонго сөптөөх көмөнү оҕоруу, уопсай туруктарын тупсарыы, бөһөргөтүү, тулалыыр эйгэни кытта ситимнээһин, ону тэнэ көрөн олохтор дьонго көмө оҕоруу, көрүү өттүгэр сүбэ-ама буолуу. Бу бырагыраамага чопчу 18 саастарыттан үөһү көмөдө наадыгар дьон, кырдыаҥастар уонна инбэлинттэр хабылаллар. Анал үөрэхтээх эксперттер көмөдө наадыааччыны көрөн-истэн, чинчийэн, бу киһи чуолаан хайдах көрүүгэ-истиһигэ наадыгарын быһаараллар, ол эбэтэр, нууччалыы эттэххэ, «уровень нуждаемости» таһаараллар (0-тан 4-кэ диэри таһым). Биһиэхэ көрүүтэ 2-с уонна 3-с таһымга хапсар дьон кирирлэр. Хас биерди-илэригэр анал бырагыраама оҕоһулар уонна сыһыарыллыбыт көмөлөһөөччү үлэлиир. Бу көмөлөһөөччү хайаан даҕаны

сөптөөх көрүүнү оҕорорго анал үөрэхтээх буолуохтаах. Көмөдө наадыгар дьону хантан билэ-битий? «Уһун үйэлэнии тиһигэ» бырагырааманан атын тэрилтэлэри кытта ыкса үлэлэһэбит. Холобур, бырагырааманан хабыллыан сөптөөх дьону биһиги киин балыһаһаттан билэбит. Ону тэнэ нэһилиэк дьаһалтата көмөдө наадыгар дьон исписэлиһэтин биһиэхэ суругунан мытыан сөп, эбэтэр аймахтара кэлэн көрүүтэ наадыабыт диэн сайабыллыаннаа хааллардахтарына балыһаһы кытта билсэн баран, эксперт көрөн сыаналыыр.

Биһиги Чурапчы улууһун үрдүнэн 113 киһиэхэ сыл-дьыбыппытыттан 72 киһи көрүүгэ чакчы наадыгар диэн эксперттер быһаардылар. Ол онтон 40 киһи сөбүлэнин биэрэн, бүгүнгү туругунан 15 киһи көмөнү ылан саҕалаата.

Бырагыраама чэрчитинэн көмөлөһөөччү миэстэтигэр үлэли кириэр дьонго хайаан да социальной харалта үлэһитэ эбэтэр медик буолуохтаах диэн ирдэбил турбат. Кинилэр социальной харалта управление-тын иһинэн анал үөрэҕи аһаллар. Холобур, балаһан ыйыгар Дьокуускайдаагы мединисинэ колледжын исписэлиһтэргэ кэлэн 15 киһини үөрэппиттэрэ, онтон сэттиннэ 6 күнүттэн 20 көмөлөһөөччү үөрэнэри бэлэмнэнэллэр. Бэлиттээн эттэххэ, билинги кэмгэ көрүүгэ-истиһигэ наадыгар дьон-

ноохпут диэн сайаапкалаабыт нэһилиэктэргэ миэстэтигэр көмөлөһөөччү дуоһунаһыгар үлэһиттэри көрдүүлэр.

Саҥа үлэтин саҕалаабыт бырагыраама өссө биер ураты уонна туһалаах хайысхалаах. Ол курдук, сотору кэминэн бу бырайыак чэрчитинэн «Реабилитациялырга туһуламмыт анал технической тэриллэри уларсар пуун» улууспут киһигэр аһыллыахтаах. Билинги туругунан 2 378 033 суумага реабилитацияга көмөлөһөр араас оборудование, тизхиһикэ номнуо сакаастанан турар, ахсынны ыйга кэлэрэ быһааннаар (сыгар дьонго анал функциялаах ороннор, матараастар, доруобуйаларынан хааччахтаах дьонго кэлээскалар, хоһуноктар уо.д.а.). Бу барыта бэдэрээлинэй линиянан үбүлэнэр. Бүгүнгү күнгэ бу пуун чопчу ханнык дьыһа аһыллара быһаарылда илик.

Үөһэ суруллубукка даҕатан эттэххэ, бу күнүгэр Рязань куйракка «Уһун үйэлэнии тиһигэ» бырагыраама чэрчитинэн сэмнээр буола турар. Дойду мытар бэлитикэтигэр судаарыстыба салалтатын өттүттэн уһун үйэлэниһигэ, киһи тус нэтириһиттэн тирээһирэн туһааннаах көмө үчүгэй хаачыстыбалаахтык оҕоһуларга сүткэн болломтону уураллара итинтэн көстөр. Саҥа сохуоннар, саҥа профессиональной стандарт кириэн социальной өнгөнү оҕоруу үрдүк таһымга тахсар сыаллаах-сорухтаах үлэ тэриэлэр. Онон бу сэмнээр түмүгүнэн бырагыраама үлэтэ, үлэһиттэрэ чопчуланан, нэһилиэнньэбит саамай көмүскэлгэ, истинг сыһыанна, тустаах көмөдө, көрүүгэ-харайыыга наадыгар араҕатыгар чакчы туһалаах хамсааһын тахсыада. Инникитин өссө да кэнээн, сайдан иһиэбэ диэн бигэ эрэллээхпит.

Чурапчыга үөһү лазерынан эпэрээссийэлиир буоллулар

Доруобуяа харыстабыла. Чурапчытаабы киин балыыһаҥа саҥа сүүрээһинэр
киирдилэр

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

2023 сүл алтынны 19 күнэ
– Чурапчы устуоруйатыгар
кыһыл көмүс буукубанан
умнуллубаттыы суруллан
хаалар буолла. Бу күнтэн
саҥалаан, Чурапчытаабы
киин балыыһа Саха АССР
үтүөлээх бырааһа Григо-
рий Алексеев аатынан
хирургия отделениетын
быраастара үөс эпэрээс-
сийэтин (холецистэкто-
мия) лазерынан онгорор
буоллулар.

Өр кэтэһиилээх саҥа аппа-
раат кэлэн, Дьоккуускай куо-
раттан улахан уопуттаах,
кылаабынай хирург Васи-
лий Игнатьев маастар-кы-
лаас ыттан, үөс эпэрээс-
сийэтин Чурапчыга лазерынан
онгорон саҥалаатылар. Бу
туһунан Прокопий Соколки-
ков аатынан киин балыыһа

хирург бырааһа Илья Око-
нешников кэпсээтэ:

●●● Чурапчы сиритгэр-
уотугар бастакы улахан
хамсааһын буолла. Лазернай
дизиноруока атын содус өй-
дөбүллээх буолуон сөп. Бы-
һааран эттэххэ, үс точечнай
сиринэн онгоһулар лапарос-
копической эпэрээссийэ
дизиноруока. Ол эбэтэр, киһи
иһин үс сиринэн тэһэн, онно
видеокамераны киллэрэн,
иһи-үөһү көрөн туран эпэрэс-
сийэлиир кыахтаннабыт.
Таастаах үөһү быһан ылан,
быраабыт. Саҥа ньыманан
хас да киһини эмтэтибит.
Бу барыта саҥа аппараат
көмөтүнэн кыаллар. Били-
эхэ Саха өрөспүүбүлүкэтин
кылаабынай внештатнай
хирурга Василий Игна-
тьев кэлэн, маастар-кылаас
ытта.

Бастакы күн икки ы-
рыһах номнуо эпэрээс-
сийэ

лэнэн, уопсай палаатаҥа тах-
сыбыттар.

**Марфа Барашкова, Чу-
рапчы нэһилиэгин олох-
тооҕо, 64 саастаах:** “Бу
эпэрээссийэҥэ бастакынан
киирэн табыстым. 25 сылы
быһа үөспэр таастаах сыл-
дьан баран, саҥа ыллаттар-
дым. Эпэрээссийэ үчүгэйдик
барда, наркозтан түргэнник
табыстым, уопсай туругум
кэминэн курдук. Быраастар-
быт олус үчүгэйдэр, үлэһит-
тэр. Бука бары олус болдомто-
лоохтор, усулуобуйа толору
баар. Онон киһи куттамма-
ка кэлэн, бу эпэрээссийэни
онотторуон сөп. Мин
курдук куттамсах киһи аан
бастакынан киридим”, - диир
күлэ-үөрэ тус санаатын үл-
лэһиннэ.

Дьэ, ити курдук улууспут
кылаабынай бырааһынан
Николай Сивцев анаан кэ-
лиэбиттэн хирургия, трав-

Уөс-
тэн ыһыл-
лыбыт
таастар.

мотология отделениета
биллэ сэргэхсийдэ. Итини
таһынан, сотору кэминэн,
бэйэбит балыыһабытыгар
саа көңүлүтэр, тирэхтэһкэни
ытарга быраап ыларга ме-
дицинскэй ыспыраапкалары
толотторор кыахтаннабыт.
Ол курдук Сахалы Пудова,
Аграфена Максимова кли-
ническэй психолог идэти-
гэр үөрэнэн кэллилэр. Онон
мэдициһинэ хамыһыһа-
тын ааһарга уопсай тарымп
быһаарыллан, үлэлэрин
саҥалаахтара. Тарымп куо-
раттан чэпчэки буолара
саарбаҥа суох.

Эпэрээссийэ түгэнэ // ААПТАР ТУОРИИТЭ.

Исписэлиис тырыбыната. Чурапчы оскуолата үрдүк кылаастаах ыспарсымыаннары иитэр

Людмила ГОРОХОВА

Бүгүн «Исписэлиис тыры-
быната» рубрикабытыгар
Дмитрий Петрович Куоркун
аатынан Чурапчы улуусун
өрсөспүүбүлүкэтэҥи ыспар-
сымыаннары олимпийскай эрэл-
лэри бэлэмниир орто интэ-
ринээт-оскуола дириэктэрэ
Станислав Захаров ыалдьыт-
тыыр.

●●● Дорообо, Станислав
Афанасьевич. Бас-
таан бэйэҥ туһунан
ааһааччыларбытыгар
билиһиннэрэ түс эрэ.

●●● Мин 1979 сыллаахха Чу-
рапчы нэһилиэгэр Галина Васи-
льева, Афанасий Афанасьевич
Захаровтар дьэ кэргэннэригэр
күн сирин көрбүтүм. Маннайгы
кылаастан ахсыска диэри Сэмэн
Новгородов аатынан Чурапчы
орто оскуолатыгар үөрэммитим.
Онтон тустуулан дьарык-
танар балаһтан, тохсус кылааска
киирэрбэр Дмитрий Куоркун
аатынан интерниэт-оскуолаҥа
көспүтүм. Оскуоланы бүтэрэн
баран, Москва куоракка эк-
зэмиэҥкэ үөрэххэ кириэн, үөс
кууруска диэри үөрэммитим.
Салгыы устуордунан барар
эбиппин диэн быһаарынан,
2001 сыллаахха Чурапчыта-
абы Судаарыстыбаннай физич-
ескэй култуура уонна устуорт
үнүстүүтүгэр туттарсан кири-
битим. Идэбин толору баһыла-
ан, 2004 сыллаахха интерниэт-
оскуолаҥа тирэһээринэн
үлэлээн саҥалаабытым. 2005-
2007 сылларга Дьоккуускай
куорат үөс нүөмэрдээх ДЮСШ-

гар, онтон 2007-2021 сылларга
Олимпийскай эрөспүүбүлүкэ
училищетыгар кыра оҕоттон саҥа-
лаан, 24 саастарыгар диэри
эдэр дьонго тустууга тирэ-
һээрдээбитим. 2022 сыллаах-
тан Дмитрий Куоркун аатынан
интерниэт-оскуолаҥа усту-
орт өттүгэр дириэктэри солбу-
йааччынан үлээбэтиим. Быйыл
дириэктэринэн ананым. Дой-
дубар интерниэт-оскуоланы
сайыннаран, үөрэххэ, устуорка
үрдүк көрдөрүүлэри ситиһэр,
өрсөспүүбүлүкэни, Арасымыа-
ны аатырдар ыспарсымыанна-
ры итэн таһаарар сыаллаах-со-
руктаах кэлэн, үлэли-хамным
олорбун.

Дьэ кэргэммин билиһин-
нэрдэххэ, кэргэмминэн
Прасковья Николаевнаһын үс
оҕолохпут, киһи өр сылларга
экзэмиэҥкэ министриэтибэ-
тигэр, пенсионнай пуондаҥа ис-
писэлиһинэн үлээбэти. Били-
гин урбааньыт.

●●● Салайар тэрилтэн
үлэтин туһунан кэпи-
рин буоллар. Быйыл

туох уларыһымылар ки-
ридилэр?

●●● Күн бүгүн оскуолабыты-
гар 160 үлэһит үлэлиир. Саха
сирин 22 улуустан 452 оҕо
үөрэнэр. Биһир оҕо Амурскай уо-
баластан, биһир оҕо Краснояр-
скай кыраайтан кэлэн үөрэнэ
сылдьылар. Уопсайга 160 оҕо
олорор. Хоттоҕо, Сылаҥ, Төлөй
нэһилиэктэригэр үлэлиир фи-
лиалларбытыгар көңүл тустуу-
га 117 оҕо, Хатылы нэһилиэгэр
сүүрүүгэ 41 оҕо дьарыктанал-
лар.

Биһиги оскуолабыт сүрүн
уратыта – оҕо айылҕаттан ба-
риллэбит дьоруун таба тайа-
нан сайыннарымы буолар.
Бэһис кылааска оҕолор устуорт
ханнык көрүнүтүн дьарыкта-
налларын быһаарынан кири-
лэр. Сэттэ көрүн баар: көңүл
тустуу, сүүрүү, саахымат, мас
тардыһыта, волейбол, ох
саанан ытты уонна буулдьа-
нан ытты.

2022-2023 үөрэх дьылыгар
билии хаачыстыбата 60 бы-
рыһаанга тэҥнэстэ. Выпус-
книктарбыт 36% үрдүк үөрэххэ,
64% орто анал үөрэххэ кири-
дилэр. 50% ыспарсымыанай
хайысханы таллылар.

Үс сыл пандемиянан сибээс-
тэн үлэлээбэккэ турбут сайын-
гы «Дабаан» лааһырыт быйыл
150 оҕону хабаан үлэлээтэ. Оскуо-
ла үлэһиттэрэ бэйэбит суботун-
һуктааммыт, 100 миэстэ тэлээх
саҥа остолобуойу тутан, үлэ-
хэ киллэрдилэр. Инникитин ту-
стууктар дьарыктанар навес-
тарын, саҥа оҕолор эбийиэктэ-
ри тутар былааннаахпыт.

Быйыл оскуолабытыгар саҥа

сүүрэн киллэрдилэр. Ол курдук,
устиуорт министриэтибэ-
тин кытта кэпсэтин ыттам-
мыт, «Модун» уонна «Триумф»
маннааҕы филиалларын ти-
риэһээрдэрэ, биһиги оскуола-
быт улахан кылаас оҕолорун
дьарыктаан саҥалаатылар.
Үнүстүүт дьаһалтата утары
баран, устуордуннары кытта
тэҥнэ дьарыктанар буоллулар.
Ону таһынан, начаалынай кы-
лаастарбытыгар тустуу, сүүрүү,
саахымат, волейбол курдук эбии
дьарыктары киллэрэн биэрдилэр.

●●● Оскуолабыт оҕолорун
кэҥикти ситиһилэрэ?

●●● Быйыл мас тардыһыта
Марианна Ушницкая Аан Дой-
дуга бастыгы ситистэ. Ааспыт
издэллээх саахыматка Алина
Кардашевская Аан Дойдуга үөс
миэстэ буолла. Волейболистар-
быт өрсөспүүбүлүкэҥэ бастаан,
Уһук Илинги күрэхтэһингэ си-
тиһиилээхтик кыттан, хомуур
хамаандаҥа кириэн, бастакы-
тын, Арасымыаҥа бастыгы
иһин күрэххэ кыттан кэллилэр.
Арасымыа генеральнай боро-
куруорун кубогар хамаанда-
нан ох саанан ыттыгы Айсен
Давыдов үөс миэстэ буолла.
Сүүрүүктэрибит Бишкек куорак-
ка норуоттар икки ардыларына-
аҕы күрэххэ ситиһиилээхтик
кытыннылар. Айсен Афанась-
ева үөс миэстэ буолла. Буулдьа-
нан ыттыгы өрсөспүүбүлүкэҥэ
бастыгы иһин күрэххэ оҕолор-
бут бастакы миэстэлэри сити-
стилэр. «Азия оҕолоро» нору-
оттар икки ардыларынааҕы
оонньууга Алина Кардашевская
үөс миэстэ буолла. Тустууга

Владимир Бояновская Арас-
сымыаҥа үөс миэстэ буолбута.
Билигин эдэр бөдөстөрбүт Крас-
ноярская куоракка ыттылар
Бувайсар Сатиев бириһигэр
күрэххэ баран эрэллэр.

●●● Инники былааннар?

●●● Быйыл «Азия оҕолоро»
норуоттар икки ардыларынааҕы
оонньууга кыттарга кууэсэ бэ-
лэмнэнэбит. Онуоха Тува устуор-
дун министриэтибэтин, За-
байкальскай кыраай тустуу-
га бэдэрээссийэтин, Монголия
«Улан-Батор», Бурятия кулууб-
тарын кытары биһиргэ үлэли-
ир туһунан дуогабар түһэрсэн
олорбут. Оҕолорбут хардарыта
сылдьыһан дьарыктаналлар,
уопут атастаһаллар. Ааспыт из-
дэллээх, биһигэ Монголияттан
7 оҕо, биһир тирэһээр кэлэн,
сборданан барбыттара. Инни-
китин көрүн аайы манньык дуо-
габар түһэрсэр былааннаахпыт.

Мань таһынан үс көбүөрдээх,
анал дьарыктанар хостосох, ох
саанан ытарга тирдээх улахан,
аныгы ирдэбиллэргэ эппиэт-
тиир ыспардыһынай саала
уонна икки сүүс миэстэлээх
олорор уопсай тутуутун была-
аннаабыт. Быйыл бырайыа-
гын онотторобут. Онтон ту-
тулар сирдэрэ бэрэбиэркэни
аһан, үлэ-хамнас салгыы мы-
тыллыаҥа.

Үрдүк кылаастаах ыспар-
сымыан-үөрэнээччилэри
сайыннаран таһаарар, онно
сөптөөх бары усулуобуйаны
тэрийэр, айымнылаахтык
үлэлиир кэлэктипкэ сыра-
лаах үлэлэригэр ситиһиилэри
баһарабын.

Айаана Иванова: «Уруһуй киһини уоскутар күүстээх»

Маарыкчаан ыччаттара. Чурапчы биир биллэр-көстөр эдэр худуоһунньуга Айаана Иванова айар үлэтин туһунан кэпсээтэ

Марфа ПЕТРОВА

Уруһуй күүһүнэн тулалыр эйгэни ойуулаахха, «уу, олох көрөн, тутан олоһор курдук хойуйбут», — диэчилэр. Онуку биир хойууааччынан талааннаах худуоһунньук, эбии үөрэхтээһин педагога Айаана Иванова буолар. Кини айар үлэтин, эбии дохуоттанын туһунан кэпсээтэ.

●●● Айаана, үтүө күнүңүн! Баһаалыста, бэйэң тускунан билиһиннэр эр.

●●● Мин Чурапчытаагы муусука оскулатыгар художественнай салаа Хатылытаагы филиалыгар үөрэммитим. 2006 сыллаахха Дьокуускайдаагы художественнай училищегэ кыраасканан уруһуйдуур худуоһунньук (живописец) идэтигэр үөрэнэ кирибим. Салгыы үөрэхпин үрдэтинэн Арктикатаагы култуура уонна ускуустуба үнүстүүтүгэр туттарсыбытым. Манна биллэр-көстөр саха худуоһунньуга Марианна Лукинаа уһуйуллубут дьоһолоохпун.

Идэбин толору баһылаан, дойдубар Чурапчыга кэлбиппэр Хатылы нэһилиэгин дьаһалтатын үлэһитэ социальнай хантыраак куонкуруһугар кыттарга сүбэлээбитэ. Толкуй-

● Айаана Иванова сакааска уруһуйдаабыт үлэлэрэ.

даан баран, холонон көрөргө санаммытым. Бизнес-бырайыак суруйан, хамыһыйага көмүскээн, үлэм биһирээн, сөбүлэн түһэрсибитим. Ол курдук, судаарыстыбаттан 190 тыһыынча суумалаах көмө ылан, «Иэйии» арт-устуудууһа арынан үлэлэппитим. Дьону үөрэтэргин сөбүлээн, 2018 сыллаахха «Үөрүү» оҕо дьоруун сайыннары киингэ эбии үөрэхтээһин педагогунан үлэли кирибим. Бу сүрүн үлэбин кытта дьүөрэлээн «Чурапчы» уһуйааҕа оҕолорго уруһуй куруһуогун ымтар этим. Билигин оҕолонон, кырачааммын көрөн олоһобун. Үс уол оҕолоохпун.

●●● Арт-устуудууһа үлэтигэр кылгастык кэпсэни түс эр.

●●● Бу дьоруус устуудууһа бар улахан дьонго уруһуйга маастар-кылаастары тэрийбитим. Баҕалаах дьон кэлэн дьарыктаммыттар. Уруһуйдуурга туттулар матырыйалларынан хааччыллыбыттар. Үлэбит түмүгүнэн «Иэйии» устуудууһа нитиллээччилэрэ Антонина Петрова эмтэнэригэр аналлаах аһымал аахсыһа кыттыһан, быыстапка тэрийбиппит.

●●● Илэҥ кэмгэр төһө уруһуйдааччыгыный?

●●● Илэҥ бириэмэбэр харандааспын туттум да, дьон мэтириэтин уруһуйдаабытынан барабын. Билигин үйбүз киһи эбии дохуот көрдөнөрө тодоостоох. Онон сакааска мэтириэтэри уруһуйдуубун уонна кэрэ аҥаардарга сөбүлэлэрин тупсаран макиаж оҕоробун. Маны таһынан үлэбэр ыҕырдахтарына, үөрэ-көтө маастар-кылаас ыттан кэлээччибин.

●●● Кэрэ сөбүрэ кистэлэнэригэр анал үөрэҥи ааспытын дуо?

●●● Дьокуускай куоракка 2019 сыллаахха Ольга Холмогорова кууруһун ааспытым.

●●● Быйыл Чурапчы нэһилиэгэ төрүттэммитэ 375 сылынан улууспут килбэйэр киинигэр саҥа мурал баар буолбута. Ону эн уруһуйдаабытын. Бу арт-эбийиэҥи ким толкуйдаабытай?

●●● Нэһилиэк дьаһалтатын сакааһынан, киһилэр логотиптарынан, Новгородов алпабытын буукубаларынан суруллубут «Чурапчы» диэн тылым ойуулаах ғына уруһуйдаабытым. Буукубалар истэригэр баар уруһуйдары бэйэм эскистээбитим. Бу үлэбинэн Чурапчы үлэһит дьонунан баайын, тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктанар улуус, успуорт туюната буоларын тиздэ сатаатым.

●●● Манык айымньылар эрдэ оҕоро сылдыбытың дуо?

●●● Саха сиригэр биллэр-көстөр худуоһунньук, биһир дойдулаахпыт Кыдаана Игнатьева эскиһинэн Дирин бөлүөлүгэр дьон олоһор уопсай дьэтиин муралынан киэргэппитим.

●●● Эн санааҥар, уруһуйдуурга иэйиңи наада дуо?

●●● Иэйиңи кэлбэтэбинэ, киһи ийиңи төрүт баран биэрбэт. Ситиһиилээх, таһаарылаах үлэ иэйиңиңиң садаланар.

●●● Тугу сөбүлээн уруһуйдуугунуй?

●●● Хаартыскактан үтүгүннэрэн дьон мэтириэтэрин графика ийиһинэн уруһуйдуурбун сөбүлүүбүн. Графика диэн хара-маҕан харандааһынан уонна акрил кыраасканан уруһуйданар. Киһи ийиңиңиң сакаастарыттан астыналларыттан үөрөбүн аҕай.

●●● Үлэбэр тугу ордук тутуһагыный?

●●● Бастатан туран, уруһуй сүрүн быраабылаларын, кээмэйдэри тутуһабын. Дьон пропорциятын, мимикатын, сирэй-дэрин быһыытын тиздэ сатыбын.

●●● Сакаас төһө кириээччиңи?

●●● Син кириэр. Ордук араас бырааһынньыктарга бэлэх оҕороору сакаастааччылар. Үксүтэр дьонтон истэн уонна Арасыйыаҕа көңүллээмэт социальнай ситимтэн көрөн кэлээччилэр.

●●● Сүрүн үлэбэр кириээххэ, оҕолору үөрэтэргэр туюх нымалары туһанагыңи?

●●● Минигин уруһуй куруһуогар ийэм киллэрбитэ. Бастагы дьарыкка, төрүт уруйдаабат киһини улахан кылаас оҕотун кытта кэккэлээһэ олордубуттара. Учууталым ол кыыс хайдах уруһуйдуурун, ханнык өҥнөрү туһанарын көрөн, үтүктэн ис диэбитэ. Оҕо оҕоттон түргэник үөрэнэр диэбитти, уруһуй сүрүн сатабылларын түргэник ылсыбытым. Ол иһин, ону холобур оҕостон бэйэм үөрэнээччилэрбэр үтүгүннэрэн уруһуйдатабын. Үөрэх чааһын таһынан, оҕолор интэриэстэрин тардан таҥаска уруһуйдатааччыбын. Оҕолор бэйэлэрин идэ-эҕэлэринэн блескалаан киэргэтэн биэрээччилэр.

Улахан дьонго ымтар маас-

● «Иэйии» арт-устуудууһа маастар-кылаас.

● Чурапчы киинигэр саҥа мурал.

тар-кылаастарбар хаартыскактан үтүгүннэрэн уруһуйдатабын.

●●● Ийиһилээччилэрин ситиһиилээриттэн кыратык үлэһин эр.

●●● Уруһуй куонкурустара үксүтэр кэтэхтэн буолар. Ол иһин бүтүн Арасыйыага, өрөспүүбүлүкэтээҥи куонкурустарга көхтөөхтүк кытабыт, ситиһиилэр элбэхтэр.

●●● Кистэ алыптаах эйгэтин билиһиннэрбит учууталыңи кимий?

●●● Бу кэрэ эйгэни билиһиннэрбит-учууталым Иван Степанович Билюкин буолар. Кини оҕолору үөрэтэр ураты нымалаах. Хас биһирдиги оҕо ханнык көрүңгэ дьоруудааһын, тугу сөбүлээн уруһуйдуурун, ханнык кэмгэ иэйиңиңиң кириэрин анал халандаар курдукка бэлэтээн иһэрэ. Маны таһынан оҕо араас куонкурустарга ылыт ситиһиитин дьон көрөр истиэнэтигэр ыйыра. Ону куруһуок нитиллээччилэр көрөн, үрдүккэ тардыһыбыт күүһүрэрэ. Сайын оҕолору тыраахтарынан сайылыкка биһир ыйдаах лааҕырга уруһуйдата илдьээччи. Убаастыыр учууталбар Иван Степановичка кыһамньыгар махталым мунура суох.

●●● Сөбүлүүр худуоһунньугун?

●●● Аан дойдуга аатырбыт нуучча худуоһунньуга, коллек-

ционер, меценат Иван Айвазовский. Кини үлэлэригэр айылҕа кэрэтин, муорада күн кириитин, тахсытын үрдүк мастарыстыбалаахтык тиздэр. Чулуу худуоһунньук үлэлэрэ аан дойдуга аатырар. Кини уруһуйдарын көрдөххө, киһи уоскуйар.

●●● Бэйэбэр туюх үлэлэр баалларыңи?

●●● Ордук сакааска оҕорор буоламмын бэйэбэр хаалбат. Аҕыйах декоративнай хартымналардаах этим да, номнуо дьонго бэлэхтээбитим. Дьэ кэргэммин уруһуйдаабыттарын ийэбэр көрө сылдыарыгар анаан бэлэхтээбитим. Салпыкыта суох салпыкыһыт диэн итинни этэн эрдэхтэрэ (күлэр).

●●● Түмүккэ тугу этиэн этэй?

●●● Киһи барыта уруһуйдуур кыахтаах. Ускуустуба уонна айар үлэ киһини сыһынар, уоскутар, эппиккэ дылы, санаада ылларыттан босхолуур күүстээх. Онон кайамаат аҕааччыларын сатаабат да буоллаххытына, тугу сөбүлээбикитин дуоһуйа уруһуйдаан, настыранныаһытын көтөбүн, илэҥ бириэмээтигин туһалаахтык атаарыт.

●●● Айаана, кэпсээниңиңи махтал! Айымньылаах үлэбэр, тус олохкор ситиһиилэри баҕарабын.

Андрей Саввин үйэлээх үлэтэ аан дойдуга билиннэ

Сага кинигэ. Андрей Саввин үлэтэ Америкаҕа Вашингтон издательствотыгар Англия тылынан тылбаастанан табыста.

Василина МОХНАЧЕВСКАЯ

Биллиэх фольклорист, этнограф, кыраайы үөрэтээччи, Чурапчытааҕы оройуон мусуойун төрүттээччи Андрей Андреевич Саввин – Өндөрүүскэ Сазын олус баай нэһилиэстибэни хаалларбыта. Кылгастык билиһиннэрдэххэ, кини саха култууратыгар үөрэппэтэх, сурукка хаалларбатах тизмэтэ суоҕа да буолуо.

Кини былыргыта сыһыан ата-раҕынан эрэр кэмигэр, 1930-40 сылларга кини оройуоннарынан, бүлүү уонна хоту оройуоннарынан ыраах сирдэргэ сатыы, атынан, табанан, ытынан кытары сылдьан хомуйбут, үөрэппит, ырыппыт матырыяаллара билигин баар-суох олохтор билиитин буолаллар. Кини үлэтигэр тирэҕирбэтэх саха учуонайа суоҕун кэриэтэ. Ону бэлиэтээн: «А.А.Саввин принадлежит к яркой плеяде первых ученых Якутии, кто стоял у истоков создания интеллектуальной истории народа саха. Его научные труды составляют «золотой фонд» сибирской этнографии», - диэн наука доктора Екатерина Романова суруйар.

Биллэрин курдук, Андрей Саввин тыһынааҕар биһир да үлэтэ бэчээккэ тахсыбатаҕа. Аан бастаан, 2005 сыллаахха историческай наука доктору Екатери-

Andrei A. Savvin
(1896-1951)

Pottery Craft of the Yakut

☛ Сага кинигэ таһа.

на Романова Андрей Саввин монографиятынан «Пища якутов до развития земледелия» диэн кинигэтин таһаарбыта. Бу кинигэ тахсыытынан кинигэни аабыллар, үөрэттэлэр, туһанылар. 2022 с. Андрей Саввин хоту экспедициятын матырыяалларынан «Верхоянские якуты: материалы северной экспедиции А.А.Саввина (1939-1940 гг.)» кинигэтин и.н.к. Н.К.Данилова түмэн таһаарбыта. 2022 сыл ахсынньы мыйыгар Андрей Саввин монографиятынан «Гончарное ремесло у якутов» кинигэ сүрэхтэммитэ. Манна эрдээктэринэн эмиз и.н.д. Е.Н. Романова уонна и.н.к. Н.К.Данилова үлэлээбит

тэра.

Бу кинигэҕэ сахалар туоһунан дьарыктарын туһунан толору суруллубут соҕотох үлэ диэххэ сөп. Эрдээктэрдэр этэлэринэн, чинчийээччи бу үлэтин бэчээккэ таһаарардым бэлэмнээбит. Андрей Саввин кинигэ буолан тахсыбыт, 1939-1941 сыллаахха диэри хомуйбут матырыяаллара «Гончарное искусство у якутов» ааттанан архыып 4 пуондатыгар сытар. Рукопись барыта 66 сирэйтэн турар эбит. Андрей Саввин барытын бэйэтэ наардаан, хомуйан, папкаҕа уга сылдьыбыт. Маны барытын кинигэҕэ үс бөска тыыран киллэрбиттэр. Андрей Саввин туойу оноруу ныматын, технологическай процеһын толору суруйбут. Итини сэргэ күөсчүт култуурата саха итэҕэлгэр миэстэтин мыйбыт. Бу ханна да суох ураты информациялар буолалларын эмиз эрдээктэрдэр бэлиэтииллэр.

Кинигэ тахсытыгар элбэх киһи үлэлээбитэ. Арасыйаа наукаларын академиятын Сибирдээҕи үнүстүүтүн археология уонна этнография салаатын үлэһиттэрэ үлэлээбиттэрэ. Матырыяал улахан ангаара Новгородов алпабытынан харандааһынан суруллубут. Аны туран, өркөм ааһан, харандаас суола сырдаан, сүтөн, кумааҕы да, туруга мөлөөн, бастаан ааҕарга уустуктары көрсүбүттэр. Ол иһин көмүүтэргэ сканердаан кил-

лэрэн, анал бырагыраамаларынан сырдатан - хараардан тупсарбыттар. Онуоха суруктар барыта аабыллан, бэчээт-тэнэн, туох да уларытыта суох кинигэҕэ киирбиттэрэ. Маны таһынан Саввин архыып матырыяалларыгар сүрүн миэстэни кини араас ойуулар, уруһуйдара ылаллар. Мөлтөх туруктаах кумааҕылары көмүүтэргэ чөлүгэр түһэрэн, саҕардан, уруһуйдар туора быраҕыллыбакка кинигэҕэ киирбиттэр.

Кинигэҕэ Андрей Саввин Чурапчы олохтоохторуттан ылбыт араас бэлиэтэбиннэрин быһаарытыгар, онно киирбит дьон туһунан эбии информацияны биэригэ Чурапчытааҕы мусуой матырыяаллара туһаныллылар.

Таһаары 200 ахсаанынан бэчээттэммитэ. Чурапчы улуусун дьаһалтата уонна дьокутааттарын Сэбиэтэ туруорсан, үбүн көрөн, бу кинигэ тахсыбата.

Былырмын алтынньы 6 күнүгэр «Гончарное ремесло у якутов» кинигэ сүрэхтэниитэ национальнай библиотекэ кыраайы үөрэтэр саалыгар буолбута. Кинигэ нууччалыы тылбаастаах буолан, элбэх учуонай, чинчийээччи интэриэһин тутта таппыт. Тэрээһингэ кэлбит археологтар Америкаттан сылдьар Ричард Бленд уонна Уйук Илинг үнүстүүтүн И.С.Жушиховская бу таһаарыны олус сэргээрэн, тас дойдуга ааҕааччыла-

рыгар анаан Англия тылынан тылбаастанан тахсарыгар этии киллэрбиттэр. Онуоха редакционнай коллегия тутта сөбүлээн, тылбаас үлэтэ саҕаламмыт.

Тас дойдуга ааҕааччыларыгар сөп түбөһэригэр эрдээктэринэн уонна тылбаасчытынан Ричард Бленд уонна И.С.Жушиховская үлэлээбиттэр. Н.К.Данилова сахалыы тыллары транслит көмөтүнэн суруйарга уонна хос быһаарылар комментаридаарын онорууга ылсыбыт. Кинигэ Америкаҕа Вашингтон издательствотыгар Англия тылынан тылбаастанан табыста.

Маны таһынан өссө биһир үөрүүбүтүнэн, балаҕан мыйын 28-30 күнүгэр Владивостокка ытыллыбыт XXIV-с Уйук Илингээҕи «Бэчээт тизгэнэ» быыстапкаҕа «Гончарное ремесло у якутов» кинигэбит анал аат кыайымылааһынан тахсыбата буолар.

Биһиги сахабыт сиригэр, чуолаан Чурапчы улуусун күөсчүтэрин олохторо, үгэстэрэ бу киһи аранҕа тахсытыттан, биһиги, чурапчылар үйэтигэр улахан хардыы онорбуппугуттан үөрөбүт. Кинигэ тахсытыгар үлэлэспит дьондо махтанабыт. Иппикитин да Андрей Саввин саха мадиссиэтин, ох саатын, итэҕэлин, боотурдар үөрэхтэрин уо.д.а. туһунан хаалларбыт үлэлэрэ киһи эйгэҕэ тахсалларыгар үлэлээр баҕа санаалаахпыт.

Кэпсиэхпин баҕарабын. Дьону сөхтөрөр дьарыктаах--Дмитрий Трофимов

Любовь ТРОФИМОВА

Саха киһитэ сатабыллаах, айылбаттан бэриллбит талааннаах, онукатын дьонго-норуокка анаан, үтүө өйдөбүлү үөскэтэр айылгылаах. Киһи нэлэмэн Сахабыт сиригэр төһө эрэ оннук көстүбэки, биллибэккэ бэйэлэрин кыахтарынан, ис дууһаларыттан кыһаллан, дьон туһа диэн дыкти дьарыктарыгар иллэн кэмнэрин анаан сырыттахтара.

Биһир оннук киһинэн биһиги дэриэбинэбит биһир ытыктанар малын хаһаайына Дмитрий Трофимов буолар. Төһө да 65 сааһын томточчу туоллар, оттоон-мастаан, сүөһү-ас ииттэн, оҕуруот олордон, оҕолорун, сиэннэрин үлэҕэ уһуйан, кэргэнинэн Вера Ивановналыын быр-бааччы олоролор. Түөрт оҕону төрөтөн, үөрэттэрэн, атахтарыгар туруортаан, үлэһит, нал онортоон, дьиз-уот тэрийсэн, орто дойдуга кэлбит ытык издэтин толороллор. Дмитрий

☛ Дмитрий Трофимов сыл бэлиэтин онгорор.

Трофимов билигин да, туруулаһан астарбыт Улахан Күөлүн оскуолатыгар үлэһит-хамсыы, эдэр ыччакка холобур, сүбэ-ама буола сылдьар.

Тыа киһитин түбүктээх үлэтигэр быһы буолан, кини дыкти идэлээх. Кыайы күнүгэр хомуйан, кырааскалаан онгорбут тимир онгоһуктара сыл айы параваты киэргэтэллэр, оҕо аймах илэ-бааччы көрөн интэриэһиргээн, тула түмсэр, сэһээрэр. Ол

☛ Кыайы параадын кини онгоһуктара киэргэтэллэр.

курдук, таанга, бүлүмүөт, онно-оҕор саллаат кукнята баар. Ол кукня хааһытын амсайан, таанкаҕа олорсон, Кыайы күнүгэр бэрт сэргэх параат тэриллэр.

Кыстык хаар тэлимни түспүтүн кэнниттэн, эрдэттэн Сага дьылы көрсө, хаары күрдээн, муус онгоһуктар былааакаларын бэлэмнээн барар. Онтон түөлбэтин ыччатын түмэ тардан, Чысхааны, Хаарчаананы, илинги халандаарынан кэлэр сыл кэрэһитэ

буолар кыыллары, хайаан да оҕо хатааһылыр сырыы, уу кутан дьэбүс катогу онгорон сиэн-нэригэр, нэһилиэк оҕолоругар үөрүүнү бэлэхтиир.

Араас дьэрэкээн өгүнэн кырааскалаан, уот-күөс тардан дьиримнэтэн, дьон сөҕөрүнүн ылыан ылар. Нэһилиэккэ тиэргэн киэргэтиитин күрбэр бириэстээх миэстэлэри ылар. Өссө мууһу тонгорон, фонарих онгорон, араас дьүүһүннээн урукку сэбиэскэй кэмнэри са-

натар. Оскуолаҕа барар суолу кытары хаар онгоһугунан киэргэтэн дэриэбинэни сэргэхситэр, ааһан иһэр дьон болдомтотун тардар, сынныаланга кэлбит оҕолор сырылаан, хаҥкылаан, хаартыскаҕа түһэн астынан бараллар.

Сага дьылга олус интэриэһинэй мааска онгостон дьону соһутар, сөхтөрөр.

Дьэ, маннькы дыкти дьарыктаах биһир дойдутаахпыт Дмитрий Трофимов.

Айар аналлаах, айыы айылгылаах Аайабыт

Үлэ киһитэ. Тҕа сириҥ, үлэ дьонун салбыбакка сырдатар суруналыыс Раиса Сибирякова туһунан биир идэлээбэ истинник кэпсээтэ

Анисия ИЕВЛЕВА

Чакчыта да, улуу Энштейн: "Энергия лежит в основе всего", – дииҥ эппитин курдук, киһи эмиз төһө эниэргийлээбиттэн кыаҕа-таһыма тутулуктаах эбитин дьэҥкэ өйдөөтүм.

Онуоха эн хайдах эйгээ энтитиллибитин улахан сабыдыаллаабын билгини кэм ойууна Кулан Хаан бэлиэтир. Киһи иити дииҥ тылы "заряд" дииҥ өйдөбүлгэ сыһыанан сылыктыыр. Ол аата оҕо кыра сылдьан, батарыйака курдук, тулалыыр чугас дьонун тапталларынан, сылаас сыһыаннарынан сэрээттэнэр уонна ол итинтэ төһө толорутунан киһи олоххо тардыһыта быһаарылар эбит.

Оччотугар мин кэпсир биир идэлээбим оҕо сааһыгар тобус-толору итиллибит. Ол иһин бу дьонун үбүлүүйдээх сааһыгар диири бэрт эрчимнээхтэх үлэһин-хамсыы, айа-тута сылдьар.

Киһи иэ нэҕирэ күүстээгин мин өссө уонтан тахса сыллаабыта суруналыыстар ыһахтарыгар бэлиэтии көрбүтүм. Ол күн Раиса Сибирякова, бэйэтигэр быдан бөдөн-садаҥ дьахталлары кытта мас тардыһан, барыларын кыайан, чөмүһүйөн үрдүк аатын ылбыта.

Аата бэйэтэ бренд

Раиса Сибирякованы урут тҕа хаһаайыстыбатын сырдатар кэрэспэдьин дии саныырым. Намчы көстүүлээх номоҕон дьахтар эр дьон ордук кыайа-хото тутар тиэмэлэрин биир салаа отугар тийэ билэрэ сөхтөрөр. Тҕа сириҥ, үлэ дьонун туһунан салбыбакка сырдатан, бука, үгүс киһини өссө үчүгэй көрдөрүүлэргэ күөртээбит, үлэ көдьүүһүн үрдэппит буолуохтаах. Билигин да "Ил Түмэн" хаһыакка ити хайысхатын ыһыктыбакка тутта сылдьар. Ол иһин Раиса Сибирякова дииҥ аата бу эйгээ бэйэтэ туспа бренд буолла дииххэ сөп: ханнык баҕарар улууска эрийэн тийдэ да, аатын истээт, бука бары үөрэ-көтө кэлсэтэллэр, статистикаларын ыараабакка-чөлчөбөккэ, бэрт улгумнук биэрэ охсоллор уонна үчүгэй "этгээх-сииннээх" матырыйаалы киһиттэн күүтэн саҕалыһылар. Раиса Спиридоновна ол дааннайы ылаат, бэйэтин биллэтигэр тирээдирэн, уопутугар олохуран, төрдүтүн түөрүн анааран-анаалыстаан, кэлин устуоруйаҕа хаалар ырытыллаах ыстатыйаны начаас үлүгэр баар гына охсор. Сыппараны отчуокка кубулуппакка, ходуһаҕа от кэбиһэ сылдьалларын, хотонно манньык кэмийн үгэһин хараххар ойуу-

лаан көрөрүҥ курдук суруйары киһи маастарыстыбалаахтык сатымра – бу идэтиги үрдүк таһымын туохтута.

Мин хаһан эрэ Саха Сириҥ төрүт олохтоох норуоттарын остуоруйаларын түмэн, мобильнай сыһыарыы оҥорор бырайыакка кыттыспыттаабым. Онуоха тизикстэри хантан ылбыппын чөлчү мыйаары, биир кинигэни арыһа баттаабытым. эрдээктэрдэр ааттарыгар Р.С. Сибирякова дииҥ сурулла сылдьарын көрөн соһуйбутум. Кэлин ону туоһуласпыппар, Раиса Спиридоновна, көңүлү суогу көрбүтүм курдук, кистээн кэриэтэ сибигинэйэн: "Мин-мин ол", – диибитэ. Билигин үйгэ төттөрүтүн аңаардас хамнаска олоһор киһини бэркиһээн: "Онтукаҥ биир ыйга тийэр дуо?" – дииҥ токкоолоһор, бэйэлэрэ хас эмэ сиртэн дохуоттаналларын киэн тутта кэпсир эбит буоллахтарына, Раиса Спиридоновна, наһаа сөбүзеккэйэ бэрт буолан, холтуураны туох эрэ буйуулааһы оҥорбутун тэнэ сананарын өйдөөн миһээрдээбитим, комуньуус баартыа иппит киһитин быһа бааччы болпуруоспуна долгуппун биллэрдим. Ол эрэри сүгүрүйбүтүм аны Ийгэ – соҕотох бэйэтэ модун санаатынан, үлэтин таһынан түбүгүрэн,

кирэдьинт бөөтүҥ төлөһөн, киһи куоракка икки оҥотун дьылээбитин билэн.

Кырдымга да, Раиса Спиридоновна кыһамнылаах ийэ, тапталлаах эбэ буоларын таһынан, өссө киһи хаһаайка бэрдэ. Олуруотчута, асчыта дииҥ туох да ааттаах. Ол иһин ити тизмээҕ ырысыап арааһын үлэстэр, үүнээйини көрүү-хараһыы, пис-уус сүбэлэрин сылы эргиччи хаһыакка бөлөмнөөн таһаарар. Бээ, "Сахапарламент" саайтыгар ол матырыйааллара саамай элбэхтэ арыллан көрүлүбүтүн хобуоччу учуотчуклут бигэргэтэр.

Киһи ити курдук ааҕааччылары хайдах гынан сэнээрдэри сатыыр. "Барыта наһаа мунньах буолаары гына, бээ, кэпсээннэ киллэриэххэ", – диибит курдук, хаһыаты былаанньырга сонун идэйдэлэрин куруук этэр үгэстээх.

Айар Аайа

"Кэпсээннэ киллэриэххэ", – диибиккэ дылы, Раиса Спиридоновна бэйэтэ эмиз туспа буочардаах суруйааччы. Аайа дииҥ аатынан бэчээттэнэр, хас да кинигэлээх. Ааспыт 2022 сыллаахха СӨ суруйааччыларын сойууһугар кириэн, көмүс күһүн сааһыгар айар үлэһин үлүһүйэн дьарыктанарыгар саҕа кэрдис кэмийн аана арылынна.

Өскө кэрэ аңаар үксүн эр киһи уонна дьахтар сыһыаннарын, ийинилэрин, тапталларын айымньыларыгар сүрүн тутул оҥостон, ол тула сабыстыйаны барытын эргитэр эбит буоллахтарына, Аайаҕа төттөрүтүн: төрөөн тахсан иһэр түгүннэртэн, түбэлтэлэртэн дьоруойдары билэтин. Ис туруктарын киһи соннук эридьиэстии сатаабат, ол ымпыгын-чымпыгын ааҕааччы бэйэтэ толкуйдуургар хаалларар, хайдах санымаларынан оҥорон көрөллөрүгэр кыаһы биэрэр. Бу – киһи ураты нымата. Холобура, "Хотууна хотокун" сөһөнигэр ("Уһаабыт сааскы күн", 2013 с.) Матрена соҕурууттан кэлбит уот тардааччы Носилыһы хайдах эрийсигитэ, киһитэ соҕуруу барбытын кэһнэ, хат хаалбыт дьахтар тугу санаабыта, санаардаабыта ойууламматах, ол эрэри туох

буолбутун бүтэйдии сэрэйэтин. Этэргэ дылы, айылгыбытынан, айылгыбытынан айыллары (из-йинни, имэти, дьалыгы, оҕону, о.д.а.), кырдык да, быһаарар да наадата суох курдук эбит...

Эһиги: "Ол аата Аайа бэйэтэ таптаабатах буолан, айымньытыгар онно суолта уурбат эбит", – дии санаабыт буоллаххытына, улаханник сыһабыт. Анастасия Готовцева ыллыыр "Чараг вальсын" истибиккит буолуо. Бу ырыа матымын суруйбут мелодист, рок-муусукаан, кылгас эрэри, чаҕылхай олох оҥорон ааспыт Николай Максимович Сибиряков биһиги Раиса Спиридоновнабыт кэргэнэ буолар. Икки айар куттаах дьон ыраас сырдык ийинилэрэ хоһоонноругар холбоспота, кэпсээннэригэр кэккэлэспитэ, ырыаларыгар ыксаласпытта чуолкай. Ону "бу" дииҥ чөлчү мйбатаргын да, айымньыларын истигэ сылаас сыһыаннарын кэрэһилиир.

Кинилэр Николай Максимович дойдутугар Чурапчыга олохсуйбуттар. Раиса Спиридоновна "Сана олох" хаһыакка суруналыыстаабыта, кэргэнэ Чурапчы улуһун үөрэҕин салаатыгар үлэлээбит.

Оччолорго мин Раиса Спиридоновнаны төрүт Чурапчы кыһа дии саныырым. Онтукам олох да бүлүү эбит. Ол иһин кэпсээннэрин сюжета үксэ дойдутун кытта ситимнээх. Холобура, төрөөбүт улуһугар буолбут алдьархайы санатар "Учуутал" кэпсээннэргэ дириэктэр Сардаана Максимовна, оҕолор өлүүлээх баһаар буруйун бүтүннүү бэйэтигэр ылынан, хаайымга ууруларын долгуйа ааҕабын. Ол эрэри дьикитэ дииҥ, Аайа уустук дьылҕалаах дьон олохун, хайдах эрэ, судургу уонна чөлчөк баҕайытык тиэрдэр. Олох бэйэтин дьаалытынан устарын тэҥэ, кинилэр уобарастарын буолуохтаабын курдук, "манньык дьон баар", "манньык олоххо буолар" диибитин ылынабын. "Акаарытыгар" амырын дойдуга баран кэлээхтээбит Сардаана Максимовнаны да, төрөөбүтүн хараҕа суох Ньургуну, тыла суох Бөдүөрү, тоҕо эрэ, Аайа суруйуугар улаханник аһыммаккын, аһымбаккын. Итэ-дэстээх, дьоло суох, уопастыбаҕа туора сылдьар дьон курдук санаабаккын. Тоҕо диитэххэ, киһи айыт хас биридин перс-

наһын толору уонна бүтүн киһи курдук, туспа личность быһытынан билинэтин. Итиэннэ кинилэр бары дьонуннаах олох оҥоруохтарыгар итэҕэйэтин. Ити Аайа бэйэтэ дьонго сыһыанан көрдөрөр: хайдах баҕарар, ханнык баҕар киһини тэҥнээгин курдук көрүөхтээххин дииҥ тосхолуттан.

Үчүгэй киһи

Мин кинилэни кылгас кэмгэ "Ил Түмэн" хаһыакка биһигэ үлэлээбиппит. Икки кэрэспэдьиннээх эрдээксийэ буолан, биридин бэйэбит хастыы эмэ балаһаны суруйарбыт. Раиса Спиридоновна саамай түргэммит уонна үлэһиппит буолара, араас кэрэхсэбиллээх тизмээҕ интэриһинэй уонна хаачыстыбалаах матырыйааллара ким хайа иһиннэ оҥорон туттарара.

Аны бэртээхэй тылбаастытын бэйэбэр арымбытым. Хайдах баҕар тизиктии начаас "сахалыы саҕардара". Кэлин билбитим, букатын да таһара кинигэлэрин кытта тылбаастыыр эбит.

Хайдах итиччэ албах үлэни барытын аттаран оҥорорун саҕата суох испэр сөҕөбүн эрэ. "Эппитим курдук, эниэргийтэ элбэх буолан", – дииҥ сылыкты саныыбын уонна бу киһини бэйэм төһө билэрбинэн сырдатта сатаатым. Мыймаппакка эрэ, туту суруйбуппун көрдөрбөккө эрэ. Тоҕо диитэххэ, алтынны 19 күнүгэр Раиса Спиридоновна үбүлүүйдээх 60 сааһын туолла. "Дьингэр, үчүгэй киһи-бин ээ", – дииҥ бэйэтэ дьээбэлэнэрин курдук, чакчы, үтүөкэн киһи – Раиса Сибирякова. Улахан суруналыыс. Үтүөлээх да буолар кэмэ кэллэ, буолар да иһи дииҥ бүк эрэнэбит. ●●● "Биһиги куурустан устудьуннуу сылдьан ким да литературнай куруһуокка сылдьыбатаҕа. Кэлин ол оҕолорбуттан хас да суруйааччы үүһүн таҕыста. Ол биһиги бэйэбиттэн ирдэбилбит улахан бэрт буолан, "Сэргэлээх уоттарыгар" сананан да көрбөтөх эбилпит", – дииҥ, быйыл Раиса Сибирякова автограф-сессиягар тил этэн турар.

Оһуук, Раиса Спиридоновна ыстатыйаларыгар олус кичэллээхтик, болгомтолоохтук сыһыаннаһар. Сонун тизмэни көрдүүр, саҕа дьоруойдары булар. Оһон саха суруналыыскатыгар сытмы суруйуута, саха литературатыгар дьон айымньыта өссө да бэчээттэнэ, сурукка тийиллэ, сыппараҕа үйэтиллэ туруо дииҥ этэн турар. Ытыктабыллаах Раиса Спиридоновна бэйэм уонна тыһыынчанан ааҕааччыларын аатыттан ээрдэлибин, айымньылаах үлэлэр ситиһини, кытаанах доруобуйаны баҕарарым!

Раиса Сибирякова кинигэлэрэ.

2. часть 2 статьи 3 изложить в следующей редакции:

Хайнхат 41 нүгмэрингэр тахсыбыт сканворд эппитэтэрэ. Туруору: чыпчылыыях, ыл, илэ, үл, чирбэ, чэ-
лэи, нирбэ, элэг, кэжэ, Илбэнэ, эн, ээбиллэ, кэрэлит, уу минилэ, эл, ордук, илэмэ, сэл. Сыгыары: борулдуу.
Чыппаад, чэнкээйи. Элэг, Чээжэ, Ийбэ, им, Харигтон, кэс, сиртибэ, нээлби, эрэл, элэг, сэл.

Я.П. Оконешников
председатель улусного (районного)
Совета депутатов
С.А. Саргсдыев
глава муниципального образования

Я.П. Оконешников
председатель улусного (районного)
Совета депутатов
С.А. Саргытдыев
глава муниципального образования

КУТУРБАН

Болугур нэһилиэтин олохтооҕо, Хоту көһөрүллүү кыттылааҕа, үлэ бэтэрээнэ, Потребкооперация бочуоттаах үлэһитэ, «Ийэсэ албан ааты I, II, III-с иэтиэпэннээх мэтээл хаһаайына

ЯКОВЛЕВА Матрена Харлампьевна
уһун, ыарахан ыарыттан 85 сааһыгар олохтон туораабытынан тапталлаах оҕолоругар, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр, хаан-уруу аймактарыгар, истинг доһотторугар, биригэ үлэлээн ааспыт дьонугар, чугас ыалларыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

"Болугур нэһилиэгэ" МТ дьаһалтата, Пенсионердар сойуустара.

Таптыыр оҕобут, быраалпыт, убайбыт, аҕам, Хоптоҕо нэһилиэтин олохтооҕо

РУМЯНЦЕВ Александр Юрьевич
бу дьыл алтынны 22 күнүгэр биһиги кэжэбититтэн 45 сааһыгар өлөн туораабытын билэр дьонугар иһитиннэрэбит.

Ийэсэ, аҕата, эдьиниэ, убайа, балта, кыһа, аймактара.

Күндү аҕабыт, эһэбит, хос эһэбит, Хатылы нэһилиэгиттэн төрүттээх Дьокуускай куорат олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ, Хоту көһөрүллүү кыттылааҕа

ПАВЛОВ Михаил Николаевич
79 сааһыгар олохтон туораабытын диригник курутууан туран бары билэр дьонугар иһитиннэрэбит.

Оҕолоро, сиэннэрэ, аймактара.

Хатылыттан төрүттээх Дьокуускай куорат олохтооҕо, араас кэмнэргэ салайар үлэсэ үлэлээбит үлэ бэтэрээнэ, Хоту көһөрүллүү кыттылааҕа

ПАВЛОВ Михаил Николаевич
олохтон туораабытынан оҕолоругар, сиэннэригэр, бары аймактарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

"Хатылы нэһилиэгэ" МТ дьаһалтата, кырдыаҕастарын Сэбиэтэ.

Тапталлаах аҕата, аҕа кыһа, араас кэмнэргэ салайар үлэсэ үлэлээбит үлэ бэтэрээнэ, Хоту көһөрүллүү кыттылааҕа

ПАВЛОВ Михаил Николаевич
бу орто дойдуттан барбытынан күндү кийииппитигэр Лидияҕа, уолбутугар Василийга, сиэннэригэр, Наташаҕа, Димаҕа, күтүөтүгэр Петяҕа, Никитаҕа, хос сиэннэригэр Эрсанга, Аминаҕа дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Бары Саввиннар, Посельскайдар.

Күндү аҕата, аҕа кыһа

ПАВЛОВ Михаил Николаевич
ыалдьан олохтон туораабытынан биригэ үлэлээбит кэлиэһэлэритигэр Лидия, Василий Саввиннар, оҕолоругар, чугас дьонугар, аймактарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

1993-2013 сылларга биригэ үлэлээбит Үл салаатын кэлиэһэлэрэ.

Күндү убайбыт, таайбыт, үлэ, бэтэрээнэ, Хоту көһөрүллүү кыттылааҕа

ПАВЛОВ Михаил Николаевич
олохтон туораабытынан оҕолоругар Лидия, Сардаанаҕа, Аннаҕа, Коляҕа уонна кинилэр дьиз кэргэттэригэр дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Дьячковскайдар, Лебедевтар, Неустроевтар, Ушницкайдар, Марковтар, Баиннар, Сергеевтар, Филипповтар, Козловтар уонна Драгуновтар.

БИЛЛЭРИИ / ОБЪЯВЛЕНИЕ

► Степан Евгеньевич Илларионов аатыгар Чурапчы орто оскуолатын 1994 с. 9-с кылааһы бүтэрбитин туоһулуур аттестат сүппүтүнөн, дьинэ суоһунан аабыллар.

Тапталлаах кэргэним, күндүтүк саныыр аҕабыт, эһэбит, хос эһэбит, Чурапчы улууһун Потребкооперация тэрилтэтигэр өр сылларга үлэлээбит үлэ бэтэрээнэ, ССРС Потребкооперация туйгуна, «Арасыйа Потребкооперациятын сайдытыгар кылаатын иһин» уордьан кавалера

ЕРМОЛАЕВ Леонид Алексеевич
бу дьыл алтынны 23 күнүгэр ыарахан ыарыттан 77 сааһыгар олохтон туораабытын диригник курутууан туран билэр дьонугар иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ Екатерина Николаевна, оҕолоро, сиэннэрэ, хос сиэнэ.

Чурапчы нэһилиэтин олохтооҕо, үлэ, аты-эргизэн бэтэрээнэ, ССРС Потребкооперация туйгуна, «Арасыйа Потребкооперациятын сайдытыгар кылаатын иһин» уордьан кавалера

ЕРМОЛАЕВ Леонид Алексеевич
уһун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан кэргэнигэр Екатерина Николаевнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Маарыкчааннааҕы потребкоопастыба Сэбиэтэ, Бырабыланыыта уонна кэлэктибэ.

Тапталлаах бырааттара, Чурапчы нэһилиэтин олохтооҕо
ЕРМОЛАЕВ Леонид Алексеевич
ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан сангаспытыгар Людмила Алексеевнаҕа, убайбытыгар Виктор Ивановичка, оҕолорго дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Чичигинаровтар аймак.

Кэриэстэбил

Сүрэхпитигэр өрүү тыыһнаах...

Тапталлаах ийэбит, эбэбит, эдьиниит, **Новгородова Мария Петровна** 1956 сыллаахха этинньи 27 күнүгэр Петр Петрович уонна Мария Николаевна Ефимовтар дьиз кэргэннэригэр бастакы оҕонун күн сириг көрбүтэ. Оҕо сааһа Кыстык Күдэ сайылыгар ааспыт. Эһэбит, ийэбит аҕата Петр Петрович мелиорацияҕа кыһыннары – сайыннары суолу онгорууга үлэлиир кэмигэр ийэбит оҕо эрдэбиттэн эбэбитиниин Мария Николаевналыын бырааттарынан-балтыларын көрсөрө. Оскуолаҕа үөрэнэ сылдьан ырыанан үлүһүйэрэ, билиэн – көрүүн, саҕаны үөрэтүүн баҕата улахан этэ.

Чурапчы орто оскуолатын бүтэрэн баран, 1974 сыллаахха Дьокуускай куоракка Технической училищеҕа иистэннээх идэтигэр үөрэнэ кирибитэ. Үөрэбин быһыгар олох дьаһах кэмбинээтигэр атах таһаһын тигэр сыахха мастардыыра. 1977 сыллаахха үөрэбин бүтэрэн, ол кэмбинээккэ иккис разрядтаах иистэннээхтинэн дьаныардаах үлэтин саҕалаабыта.

Чурапчы сэлээннээхтигэр олох-дьаһах кэмбинээтигэр үлэлээбит сылларыгар үлэ уонна уопастыбаннай хамсааһын күүрээһинээхтик сайдыы

кэмнэрэ этилэр. Ол курдук, ийэбит тэрилтэтигэр үлэлиир кэмнэригэр бастык уопастыбанньыктар уонна бастык үлэһиттэр ахсааннарыгар сылдьара. Дьону түмэр, салайар дьосурдаах этэ. Онно, биллэн турар, дьиз кэргэнигэр маңнайгы улахан оҕо буолан, барытыгар эппиэтинэстээх, төрөппүттэрин таҕайыларынан, кыра эрдэбиттэн үлэсэ сыстаҕас буола улааппыта улахан оруолу ылбыта саарбахтаммат.

Онон оччотооҕу 70-80-с сылларга былааннаах үлэтин толорон, үлэ-хамнас үгэнигэр сылдьан, быһыгар нэһилиэк, улуус уопастыбаннай дьаһалларыттан туора турбатаҕа. Коммунизмы тутууга дьонун кылаатын киилэрбитэ. Ол курдук, Чурапчы улууһун дьокутааттарын Сэбиэтин кэжэтигэр кирибитэ, ону таһынан, Чурапчытааҕы БИБСЛКС райкомбюротун чилиэнэ буола сылдьыбыта. Туруу үлэһит сырапаах уонна таһаарылаах үлэсэ сыаналанан, киниэхэ икки төгүл "Коммунистической үлэ удаарынныыга" бочуоттаах аат ингэриллибитэ. Итини тэнгэ 2-с иэтиэпэннээх «XI-с пятилетка эдэр гвардееһа» уонна «XI-с пятилетка удаарынныыга» бэлиэһэн наҕараадалаабыта.

Ити курдук, ситиһиилээхтик үлэлиин сылдьан, сүрэхин аңаарын Иван Егорович Новгородовы көрсөн ыал буолбуттара. 1987 сыллаахха, ахсынньы 24 күнүгэр уруу остуолун тэрийбиттэрэ. Сүрэхтэрин чопчута икки кыыс оҕолон, саха сайдам ыала буолбуттара. Тыа ыалын сиринэн, сыспай сизлээҕи, хороһор муосталаҕы дэлэччи ииппиттэрэ. Сайын аайы үрүгү илгэни үрүлүтэн, "Чурапчы" көпөрөттиипкэ туттараллара. Итинитэнгэ ийэбит барахсан иис-уус эйгэтигэр дьаныардаах, өр сыллаах үлэтин үрдүктүк сыаналаан, 2006с. "Үлэ бэтэрээнэ" буолбута, ону тэнгэ "Отличник бытового обслуживания" үрдүк наҕараадалаах тулпуга. Чурапчы улууһун олоҕо-дьаһаҕа сайдарыгар сүнгөн кылаатын иһин, киниэхэ Чурапчы улууһа тэриллибитэ 75 үбүлүөйдээх сылыгар анал бэлиэ туттарыллыбыта. 2021 с. "Комсомол 100 сыла" үбүлүөйдээх уордьанынан уонна мэтээлинэн наҕараадалаабыта. Онон эдэр сааһыгар уопастыбаннай үлэсэ ситиһиилэрин, сыратын дьон-сэргэ билигин да сыаналырын, истинник саныырын билэи олус үөрэрэ. Тапталлаах ийэбит, эбэбит, эдьиниит Мария

Петровна көнө, элэжэй да майгылааҕа. Биригэ дьону албыннаабатаҕа, кимизхэ да хаҕыс сыһыанын көрдөрбөтөҕө. Үлэни өрө тутан, үлэ иитэр суолтатын өйдөөн турар, оҕолорун, балтыларын, бырааттары, чугас-билэ дьонун иитэн – таҕайаң, салайан күлбүтэ. Арай көрдөххө, сүрдээх кытаанах, тонгуй курдук эрэри, ис-иһигэр киридэххэ, ураты уһан, сымнаҕас, үтүө майгылааҕа. Олох, дьыл-аҕаан ийэбитигэр, эдьиниитигэр, эбэбитигэр анаабыт ыарахан түгэнигэр күүстээх санаалаах эрэ буолан тулуйан, ылынан сылдьыбыта.

Күндү ийэбит, эдьиниит, эбэбит сирдик мөс-сүөнэ сүрэхпитигэр өрүү тыыһнаах буолуоҕа. Кини төһө да биһиги кэжэбиттэн туораатар, үһэһтэн дьонун – сэргэтиң, ыччаттарын арааччылыы, харыстыы сылдьыаҕа. Күндү кийиит олоһун оҕолоро, ыччаттара чиястээхтик салгыахтара.

Оҕолоро, сиэннэрэ, чугас аймактара.

Убаастыыр күтүөппүт

ЕРМОЛАЕВ Леонид Алексеевич
уһун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан эдьиниитигэр Екатерина Николаевнаҕа, оҕолоругар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Мындаҕайыттан Эверстовтар, Константиновтар, Копыриннар.

Глубоко скорбим по поводу скоропостижной кончины замечательного человека, отдавший много сил, знаний и времени во благо родного района

ЕРМОЛАЕВА Леонида Алексеевича
и выражаем искренние соболезнования жене Екатерине Николаевне, родным и близким покойного.

Из Чурапчы Кусиновы, Емельяновы, Моисеевы, Куйчегло.

Инфографика

"САНА ОЛОХ"
аппаратный эрэккөтөр

ГОРЮХОВА
Людмила
Владимировна

Тэриэччүтөр: СӨ Бырабыланыытыба, Саха Оросуубулуустун "Сана олох" суарыстыбаннай автономнай тэрилтэтэ. Таһаараччы: СӨ "Сана олох" ГАУ. Таһаараччы аадырыһа: 677000, Дьокуускай к., Оруукааһаах уул. 31, 124 кб. тел/факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sanaoloh@mail.ru. Российский Федерация Роскомнатор СӨ салгыттарыгар 2020 с. бөс ыйыт 3 күнүгэр регистралааһын күмөрө – ПИ №ТУ/14-00559.

Эрэккөтөр аадырыһа: 678670, Чурапчы сэл., Карп Маркс уул., 26 "а". Тел/факс: эрэккөтөр – 41-332, оҕолор – 41-265. E-mail: sanaoloh@mail.ru, сайт: sanaoloh.ru, telegram: @sanaoloh

Аһтар сүрүгэр эһиһэр сана резиденциялар манын сит түбүлөр бусуотар. Суруу ыйаһар чачылар кыһыкхаттарыттан ситиһиһтар уус бийэһэ сүр.

Хайаат бачоһо бэриһэр графика: 16 ч 00 м. Бэриһэр бэриһинэ: 16 ч 00м. "Сана олох" суарыстыбаннай автономнай тэрилтэтин "Сана олох" хайаат эрэккөтөритигэр 26.10.2023 с. өһөһа бачоһаһа.

Индекс: ПИ964, Тиража 1095. Кэһөһа 2 б.д. Хайаат сыһаһа 22 солк. Хайаат кыһаһа бийэһэ бэһиннэһа таһар.

@SANAOLOH